

OMGAAN MET DE OMGEVINGSWET

Handreiking voor historische verenigingen

Colofon

Omgaan met de Omgevingswet
is een uitgave van erfgoedvereniging
Bond Heemschut
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV Amsterdam
020 - 622 5292
www.heemschut.nl

Tekst: Hans Buis
Vormgeving: Ferry Stevens

OMGAAN MET DE OMGEVINGSWET

Handreiking voor historische verenigingen

De Omgevingswet verandert drastisch de manier waarop bepaald wordt hoe de fysieke leefomgeving vorm krijgt. Dat is een enorme ommezwaai voor iedereen, ook voor historische verenigingen. Het is dus zaak te weten hoe de nieuwe wet zorgt voor nieuwe regels van het spel. De eigen werkwijze van de historische vereniging moet daar op aangepast worden. Deze handreiking *Omgaan met de Omgevingswet* biedt ondersteuning aan iedereen die te maken heeft met erfgoedbehoud in het wegwijs worden in de nieuwe wet.

De onderwerpen die deze handreiking aansnijdt kunnen achter elkaar, maar ook afzonderlijk gelezen worden. Begin echter met het lezen van de opsomming van de negen korte praktische punten, die een belangrijke leidraad zijn voor het opereren van historische verenigingen: **Het negenpuntenplan Omgevingswet**.

Deze handreiking is te gebruiken als een digitaal naslagwerk voor historische verenigingen en andere erfgoedorganisaties in gemeenten. Verwijzingen in de tekst naar een gerelateerd onderwerp zijn als link weergegeven. Aanklikken is voldoende om naar de bedoelde tekst te gaan.

De **inhoudsopgave** aan het einde van deze handreiking maakt het snel zoeken naar het juiste onderwerp makkelijk. Ook de inhoudsopgave bestaat uit links zodat met een muisklik het gewenste onderwerp verschijnt.

Omdat termen en begrippen voor iedereen een andere betekenis kunnen hebben, is uitleg bij gangbare begrippen rond erfgoed in kaders geplaatst.

In de tekst zijn verwijzingen opgenomen naar websites die het bezoeken waard zijn. Het is niet per se noodzakelijk deze websites te bezoeken, maar het kan wel handig en nuttig zijn. Voor wie nog meer informatie wil is aan het einde van de tekst een opsomming gegeven in **verder zoeken in websites** waar informatie over de Omgevingswet te vinden is. Deze is niet noodzakelijk toegespitst op erfgoed.

1. Het negenpuntenplan Omgevingswet voor historische verenigingen

De nieuwe Omgevingswet vervangt zesentwintig afzonderlijke wetten, vijfenzeventig regelingen en zestig Algemene Maatregelen van Bestuur. Daarvoor in de plaats komt een nieuwe doelstelling en werkwijze. In iedere gemeente komt er een omgevingsvisie en een omgevingsplan, er komen meerdere programma's voor de omgeving en participatie krijgt een centrale rol. De wet geldt voor het hele land. Naast iedere gemeente heeft ook iedere provincie en elk waterschap in Nederland er mee te maken. De uitvoering van de wet krijgt echter vooral lokaal vorm en inhoud: de inrichting van de fysieke leefomgeving vindt immers bijna altijd op gemeentelijk niveau plaats.

De wet zorgt voor grote veranderingen. Dat is vaak lastig, maar biedt ook kansen om effectief invloed te krijgen op gemeentelijk beleid rond erfgoed. In deze handreiking *Omgaan met de Omgevingswet* staat centraal hoe deze kansen te benutten. Hieraan vooraf gaan negen korte punten die historische verenigingen en andere lokale erfgoedorganisaties direct al in praktijk kunnen brengen. Deze negen punten zijn:

1. Pas het eigen optreden aan de nieuwe regels van het spel aan die de Omgevingswet oplegt.

Dat betekent:

- **Denk vooruit:** bedenk wat je uiteindelijk wil bereiken en bepaal dan welke activiteiten daarvoor nodig zijn. Strategisch opereren is belangrijker dan in actie komen op het moment dat het mis gaat; dan ben je te laat.
- **Neem het voortouw:** neem zelf initiatieven om erfgoed goed te verankeren in gemeentelijk beleid. Wacht niet op formele momenten van inspraak.
- **Doe het samen:** werk samen met bondgenoten en begin daar zo snel mogelijk mee.
- **Werk aan draagvlak:** Maak bekend waar je mee bezig bent en zorg ervoor dat veel mensen je steunen, de erfgoedstem wordt dan beter gehoord.
- **Weet wanneer wat speelt:** ken alle stappen van beleid en uitvoering en breng het erfgoedbelang in bij elke stap.

Deze vijf kernpunten zijn sterk met elkaar verweven en niet een-op-een aan een activiteit te koppelen; het is een manier van opereren. Het is dus goed alle vijf kernpunten bij alles wat er gedaan wordt of gedaan moet worden telkens voor ogen te houden. In deze handreiking komen de vijf kernpunten telkens terug, maar worden niet altijd als zodanig benoemd, het gaat tenslotte om de gehele werkwijze.

2. Maak duidelijk wat onder erfgoed wordt verstaan en welke zingevende betekenis dit heeft in de eigen gemeente.

Dus niet alleen een omschrijving wat erfgoed is, maar ook waarom het voor de eigen gemeente belangrijk is. Doe dit zo concreet mogelijk aan de hand van voorbeelden van gebouwen, stadsgezichten en landschappen in de eigen gemeente. Zie verder *'Wat is erfgoed?'*.

3. Stel een eigen erfgoedinzorg op papier en doe dit samen met andere erfgoedorganisaties in de gemeente of regio.

Bied de eigen erfgoedvisie aan de gemeente aan als bijdrage aan de omgevingsvisie. Werk daarbij waar mogelijk samen met de gemeente. Zie verder *'Een eigen erfgoedinzorg' en het voorbeeld van de 'Vestingvisie voor Wageningen'*. Voor de eigen erfgoedinzorg is van belang dat het zorgen voor een goede omgevingskwaliteit een centrale doelstelling is van de Omgevingswet. Beschrijf dus ook hoe het erfgoed in de eigen gemeente bijdraagt aan die goede omgevingskwaliteit. Zie verder *'Wat is omgevingskwaliteit' en 'Omgevingskwaliteit in de omgevingsvisie van Zwolle'*.

4. Zoek samenwerking met de gemeente.

Historische verenigingen hebben veel kennis over de geschiedenis van de eigen gemeente. De gemeente weet weer veel over hoe ideeën tot beleid moeten leiden. Beide expertises vullen elkaar goed aan. Neem contact op met de ambtenaar die is belast met de invoering van de Omgevingswet. En drink eens een kop koffie met de wethouder die over de ruimtelijke ordening gaat. Zie verder *'Samenwerken met de gemeente'*.

5. Bied de eigen kennis over erfgoed aan de gemeente aan.

Kennis over erfgoed is bij historische verenigingen als vanzelfsprekend aanwezig. Deze kennis is binnen gemeenten vaak niet zo ruim voorhanden. Steek de gemeente de helpende hand toe. Zie verder *'Samenwerken met de gemeente'* en het voorbeeld van *'Het Erfgoedplatform Bergen'*.

6. Omschrijf waar de omgeving van de monumenten in de gemeente begint en ophoudt en bied dat aan de gemeente aan.

De Omgevingswet schrijft namelijk voor dat veranderingen in de omgeving een monument niet mogen ontsieren of beschadigen. Bedenk zelf alvast waar de omgeving van de eigen monumenten begint en ophoudt, want de discussie daarover is niet beslecht met dit nieuwe voorschrift. Zie verder *'Instructieregel omgeving van een monument'*.

7. Praat mee en draag ideeën aan voor de gemeentelijke participatieverordening.

Iedere gemeente moet deze verordening opstellen na de inwerkingtreding van de wet Versterking participatie op decentraal niveau, waarschijnlijk in de loop van 2024. (Deze wet over participatiebeleid staat los van de Omgevingswet en regelt alle participatie over gemeentelijk beleid.) Onderdeel van iedere participatieverordening zal het 'uitdaagrecht' zijn: het als organisatie overnemen van de uitvoering van een taak van de gemeente. Bekijk als historische vereniging of van het uitdaagrecht gebruik gemaakt kan worden. Zie verder *'Participatie'*.

8. Zorg voor draagvlak.

Veel mensen staan sympathiek tegenover de doelstellingen van historische verenigingen.

Informeer ze en betrek ze zo bij het erfgoedwerk. Dat kan op tal van manieren: een bijeenkomst, een rondwandeling, een handtekeningactie. Zorg ook voor informatie naar de lokale media; dan bereik je niet alleen raadsleden en wethouders, maar ook sympathiserende inwoners. Zie verder *'Draagvlak'*.

9. **Houd de gemeentelijke plannen voor de fysieke leef-omgeving goed in de gaten.** De Omgevingswet kent veel instrumenten. Om actief invloed uit te oefenen is het nodig te weten wat de planning van de gemeente is. Zie ook *'Weet wanneer wat speelt'*.

2. De intenties van de Omgevingswet en de noodzaak voor historische verenigingen de werkwijze daarop aan te passen

Iedere wet is meer dan de letters op papier. Er zijn redenen waarom een wet er is gekomen en waarom bepaalde termen of begrippen worden gebruikt. De Omgevingswet kent een aantal intenties die ook effect hebben op erfgoed.

Voor erfgoed zijn er in de Omgevingswet vier onderwerpen die een andere manier van werken voor erfgoedorganisaties noodzakelijk maken.

1. Wat kenmerkend is voor, of wat de identiteit bepaalt van een gemeente of gebieden binnen de gemeente, is de leidraad voor de inrichting van de omgeving. De Omgevingswet spreekt van 'omgevingskwaliteit' waar toekomstige ontwikkelingen op voortborduren. Iedere nieuwe ontwikkeling moet aansluiten bij de bestaande kwaliteiten. Gemeenten stellen vast wat de specifieke kenmerken of kwaliteiten van de gemeente zijn. Dat gebeurt in de omgevingsvisie.

Ga naar *'De gemeentelijke omgevingsvisie'* voor meer informatie.

Het spreekt voor zich dat waar dat logisch is erfgoed als kenmerkend aangemerkt zal worden. Het belang van erfgoed is echter niet voor iedereen vanzelfsprekend. Dat begint al met het omschrijven wat 'erfgoed' is. Is erfgoed voor 1900 gebouwd? Is het ook wederopbouwarchitectuur van na 1945? Of nog later: Post 1965? Gaat het ook over cultuurlandschap? Archeologie? Waterlopen of nog breder: groen erfgoed? Nog belangrijker is de zingende betekenis van erfgoed te onderstrepen. Erfgoed is meer dan de schoonheid van gestapelde stenen, een fraai uitzicht of een inkomstenbron voor op toerisme gerichte bedrijven. Het is een tastbare verbinding tussen verleden en toekomst. Het gewaarworden van erfgoed is een 'historische sensatie', in de woorden van de beroemde historicus Johan Huizinga.

Ga naar *'Wat is erfgoed?'* voor meer informatie.

Dat alles vraagt om initiatief nemen, meedenken en actief meepraten. Was tegenhouden van ongewenste ontwikkelingen lange tijd een goede optie voor erfgoedbehoud, met de nieuwe Omgevingswet is meewerken en

zelfs samenwerken met de gemeente geboden – uiteraard met inachtneming van de eigen doelen en principes.

2. De Omgevingswet stelt dat gemeenten integraal moeten bekijken hoe de ruimte gebruikt gaat worden. De Memorie van Toelichting op de wet stelt dat duurzaamheid, gezondheid, veiligheid en cultureel erfgoed altijd een rol spelen. Het gevolg is dat iedere gemeente uiteindelijk altijd een afweging van deze zaken zal gaan maken. Dat kan voor ieder gebied of iedere wijk in de gemeente natuurlijk weer anders zijn. Maar altijd geldt dat erfgoed een onderwerp is naast alle andere.

Ga naar *'Wat de wet beoogt'* voor meer informatie.

Voor historische verenigingen is het zaak dat erfgoed niet alleen genoemd wordt, maar ook dat het voldoende gewicht in de schaal legt als het om afwegen gaat. Dat vraagt om tijdige actie, maar evengoed ook om samenwerking, ook buiten de kringen van erfgoedorganisaties. Hoe eerder en breder die samenwerking vorm krijgt hoe effectiever het beleid beïnvloed kan worden.

3. De Omgevingswet stelt dat er minder regels komen. Als de opgestelde regels het niet expliciet verbieden, dan mag het. Tot nu toe was bepalend: 'nee, tenzij'. Daarvoor in de plaats komt 'ja, behalve'. Dat betekent niet dat plannen nooit meer vooraf een vergunning nodig hebben. Dat blijft het geval bij ingewikkelde zaken waar belangen botsen. Maar helder is dat als de waarde van erfgoed niet vastomlijnd beschreven is in gemeentelijk beleid, het bijzonder moeilijk is erfgoed mee te laten wegen voor ruimtelijke plannen. Dat betekent dat historische verenigingen strategisch moeten opereren. Wat nu niet goed gestut wordt ('behalve'), kan later gemakkelijk verloren gaan.
4. Nieuwe plannen voor de omgeving kunnen niet worden uitgevoerd als er geen participatie heeft plaatsgevonden, zo stelt de Omgevingswet. Hoe die participatie er uit moet zien en aan welke voorwaarden deze moet voldoen, laat de wet echter over aan de gemeenten. Dat biedt ook mogelijkheden. Participatie door een historische vereniging kan op tal van manieren. Feit is dat het meer effect heeft

als je gezaghebbend bent. Dat kan door kennis van zaken die bij historische verenigingen als vanzelfsprekend aanwezig is. Bied je kennis over erfgoed aan de gemeente aan. Zorg daarbij ook voor een brede ondersteuning en draagvlak. Dat helpt enorm als je voor de erfgoedzaak pleit.

Ga naar 'Participatie' en 'Draagvlak' voor meer informatie.

In het algemeen is van groot belang te zorgen voor heldere lokale regels over hoe het participatieproces er uitziet. Van belang is dat er een nieuwe wet Versterking participatie op decentraal niveau aankomt, die los staat van de Omgevingswet. Deze wet bepaalt dat gemeenten verplicht zijn een participatieverordening op te stellen waarin het proces van meedenken en meepraten helder is vastgelegd. Naar alle waarschijnlijkheid zal deze nieuwe wet die de participatie regelt in de loop van 2024 van kracht worden. Voor erfgoed is het van belang mee te kijken en ideeën aan te dragen voor de gemeentelijke participatieverordening die opgesteld zal gaan worden. Ook dat kan heel goed samen met andere organisaties.

Bovenstaande vier punten geven de andere manier van werken voor erfgoedorganisaties aan. Die is niet eenvoudig in praktijk te brengen. Het opstellen van een eigen erfgoed-inbreng als onderdeel van de gemeentelijke omgevingsvisie is een goede eerste stap om de andere manier van werken in praktijk te brengen. Een eigen erfgoed-inbreng beschrijft hoe er naar erfgoed gekeken kan worden, welke positieve rol het kan spelen en hoe het meeweegt bij de besluiten rond de ruimtelijke inrichting.

Voor historische verenigingen geeft het opstellen van een eigen inbreng ook intern meer duidelijkheid. Wat is de functie van erfgoed in de eigen gemeente? Wat valt er te bedenken om die functie optimaal uit te buiten? Kijk vooral waar erfgoedorganisaties al een eigen erfgoed-inbreng hebben opgesteld, zoals in Wageningen.

Ga naar 'Een eigen erfgoed-inbreng' en 'Een vestingvisie voor Wageningen' voor meer informatie.

Er is nog iets om goed voor ogen te houden om succesvol te kunnen zijn als historische vereniging.

De Omgevingswet bezigt nogal idealistische woorden over de gebruikers van de omgeving. Het lijkt erop dat iedere gebruiker even belangrijk is en evenveel invloed heeft. Het geschetste beeld is dat er een eerlijke wedstrijd zou zijn waar ieders belang gelijk gewicht heeft. Elke historische vereniging weet echter dat een inwoner van een gemeente niet dezelfde kansen heeft als een projectontwikkelaar. Niettemin kan iedereen als gebruiker van de omgeving meedoen bij het ontwikkelen van beleid.

De Omgevingswet kent een lange invoeringsfase in de gemeenten. Voor historische verenigingen is het belangrijk goed op de hoogte te zijn van welke stappen er gezet moeten worden bij het opstellen van beleid, tot aan de uitvoering en de evaluatie aan toe. Dat vereist grote alertheid over een lange periode. Weet dus altijd goed **wanneer wat speelt**.

Volgens de Omgevingswet heeft de gemeente – de overheid in het algemeen – hooguit de rol van regisseur: een gemeente stelt de kaders van het beleid voor de omgeving. Iedere gebruiker van de omgeving kan binnen die kaders plannen ontwikkelen en uitvoeren. De gemeente is dus niet sturend.

Hoe de overheid zichzelf ziet kan in de komende tijd behoorlijk veranderen. Op nationaal niveau treedt het ministerie voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening al veel meer directief op dan de officiële toelichting bij de Omgevingswet betoogt. De kans is groot dat de veranderende rolopvatting zich ook bij gemeenten voor gaat doen. Dat betekent dat in de praktijk gemeenten meer sturend zullen worden en zich steviger zullen kunnen opstellen, bijvoorbeeld tegenover projectontwikkelaars. Overigens niet overal en niet op dezelfde manier. Er kan dus een toenemende mate van verschil ontstaan tussen de intenties achter de wet en de praktijk van alledag als het gaat om de rol van de gemeente. Het is goed om dat in de gaten te houden en er mee om te gaan.

3. Inhoudelijke doelen van de overheid en het bredere perspectief van wat er gaat veranderen

De Omgevingswet heeft twee belangrijke intenties van verschillend niveau:

- De wet zelf zorgt voor een andere benadering van ruimtelijke ontwikkeling.
- Het bereiken van de maatschappelijke doelen in de wet.

WAT DE WET BEOOGT

De wet zelf beoogt een vereenvoudiging en verbetering te zijn van al het beleid rond de fysieke leefomgeving. Vereenvoudiging omdat initiatiefnemers met één wet te maken hebben en niet langer met een veelheid aan wetten die elkaar soms ook tegenspreken. De verbetering is dan dat de wet zorgt voor één stelsel van planning, procedures en besluiten, dat ook beter aansluit bij duurzame ontwikkeling en regionaal maatwerk mogelijk maakt.

Toch is de nieuwe wet geen eenvoudige wetswijziging. Dat er één stelsel van planning, procedures en besluiten komt betekent ook dat de manier van werken drastisch verandert. De stappen die gezet gaan worden om tot de inrichting van de ruimte over te gaan zijn voor iedereen nieuw. Het gaat ook niet langer alleen over de ruimtelijke ordening, maar om de omgeving en alles wat een effect op de omgeving kan hebben. Dat betekent dat uiteenlopende zaken onderdeel zijn van de Omgevingswet, bijvoorbeeld de zorg voor een gezond milieu, het kunnen zorgen voor betrouwbaar drinkwater en het tegengaan van geluidsoverlast. Maar net zo goed het overgaan tot niet-fossiele energiewinning, het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering en duurzaam bouwen en verduurzamen van bestaande gebouwen. En deze opsomming is nog verre van compleet.

Veel van deze zaken moeten nog gerealiseerd worden. Zo vergt het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering veel inspanning; verwoestend water door zware regenval moet het liefst geen enkele schade opleveren, maar evengoed moeten lange perioden van droogte geen nadelige effecten hebben. Het spreekt voor zich dat deze noodzakelijke maatregelen ook essentieel zijn voor het behoud van erfgoed.

Daarnaast zijn er nog genoeg andere problemen, zoals biodiversiteitsherstel, woningbouw en goede bereikbaarheid van steden en dorpen, waarbij het dan gaat over wegen, fietspaden, spoorwegen en waterwegen. Hoe de ruimte wordt ingericht is ook van belang voor economische ontwikkeling: bedrijvigheid is nodig. In deze lange rij van zaken die vaak 'een opgave' wordt genoemd staat ook erfgoed.

Wat is fysieke leefomgeving?

De Omgevingswet hanteert een brede opvatting van het begrip fysieke leefomgeving: de natuurlijke omgeving met grote wateren en natuurlandschappen, agrarische cultuurlandschappen, de gebouwde omgeving met steden, dorpen, bedrijventerreinen, netwerken en infrastructuur voor het verkeer van personen, goederen, data, stoffen en energie, en het cultureel erfgoed. De ontwikkeling van de leefomgeving moet zo veel als mogelijk in balans zijn met bescherming van waarden als gezondheid, veiligheid, landschap, natuur, cultureel erfgoed, leefomgevings-kwaliteit en milieukwaliteit. (NOVI pagina 12)

Artikel 1.2 van de Omgevingswet is wat korter: de fysieke leefomgeving omvat onderdelen als bouwwerken, infrastructuur, watersystemen, water, bodem, lucht, landschappen, natuur en cultureel erfgoed.

Uiteindelijk moet het tot een integrale afweging komen van alles wat er in de omgeving kan of zou moeten gebeuren. Duidelijk is dat lang niet alles overal kan. Er is veel te doen en de ruimte is eigenlijk nu al op. Het is dus dringen. De Omgevingswet schetst het kader van het proces van het maken van afwegingen. Dat het bij de uitvoering van de wet in de gemeenten vaak zal gaan om belangentegenstellingen is duidelijk. Eén van die belangen is erfgoed. Soms zal dat botsen met andere belangen, maar evengoed kan het erfgoedbelang op één lijn liggen met andere belangen.

Van een geheel andere orde is dat de Omgevingswet een verandering beoogt van regelen wat er niet mag, naar zorg voor kwaliteit van de leefomgeving en ontwikkeling. Het is de omslag van 'nee, tenzij' naar 'ja, behalve'. De Memorie van Toelichting stelt daarover: "Gebruikers van de fysieke leefomgeving verwachten een samenhangende benadering van initiatieven en opgaven in de fysieke leefomgeving en een vergaande reductie van de complexiteit van de wetgeving." (MvT pagina 19)

DOELEN VAN DE OMGEVINGSWET

In de wet zijn 'maatschappelijke doelen' geformuleerd, die met toepassing van de wet bereikt moeten komen. Het gaat om:

1. Het bereiken en in stand houden van een gezonde fysieke leefomgeving en goede omgevingskwaliteit.
2. Het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving voor maatschappelijke functies.

Kort gezegd gaat het eerste punt om beschermen en het tweede punt om ontwikkelen. Het beschermen betekent iedereen voor nadelige gevolgen behoeden en het waarborgen van veiligheid en gezondheid in de omgeving. Het gaat dan om bescherming tegen bijvoorbeeld overstromingen, maar ook tegen instorting van gebouwen of bruggen. Bij gezondheid moet gedacht worden aan bescherming tegen luchtvervuiling of lawaaioverlast.

Het ontwikkelen in het tweede punt gaat over het doelmatig benutten van de ruimte. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de infrastructuur, het gebruiken van oppervlaktewater voor drinkwater en het ontwikkelen van bouwwerken. In dit verband houdt 'doelmatig' in dat de beschikbare ruimte efficiënt verdeeld moet worden over alles wat de mensen in hun leefomgeving doen, zoals wonen, werken, leren, spelen, zorgen, verplaatsen en recreëren. Dat zijn de 'maatschappelijke functies'.

Voor erfgoed is het eerste maatschappelijke doel van wezenlijk belang. Bij de omschrijving van een goede omgevingskwaliteit noemt de Memorie van Toelichting als eerste cultureel erfgoed en voegt daar aan toe architectonische kwaliteit, hoe een stad vorm heeft gekregen en vorm krijgt en natuur en landschap. Milieubescherming en tegengaan van wateroverlast zijn dus net zo belangrijk als omgevingskwaliteit: hoe de omgeving beleefd en gewaardeerd wordt.

De Omgevingswet wil een goede balans tussen de twee maatschappelijke doelstellingen bereiken. "Voor een goede afweging is het nodig dat de onderscheiden belangen in de fysieke leefomgeving zoals infrastructuur, water, milieu, natuur en cultureel erfgoed zichtbaar blijven", zegt de Memorie van Toelichting over die balans (MvT pagina 20). Dat betekent dat erfgoed altijd meegewogen moet worden bij het vinden van die balans. Wat erfgoed is en als erfgoed wordt aangewezen en welke eisen er zijn gesteld aan de zorg voor cultuuroederen in overheidsbezit blijft in de Erfgoedwet geregeld. Waar en hoe er met erfgoed rekening gehouden moet worden is in de Omgevingswet geregeld. Erfgoed is dus niet automatisch beschermd in de Omgevingswet. Zo vallen gemeentelijke monumenten, gemeentelijke dorps- of stadsgezichten en door gemeenten aangewezen beschermde cultuurlandschappen niet onder de Erfgoedwet. Bescherming moet dus in de gemeentelijke uitwerking van de Omgevingswet geregeld worden. Dat geldt ook voor alles dat door menigeen tot erfgoed gerekend wordt en geen of nog geen gemeentelijke erfgoedstatus heeft. Denk aan markante, gezichtsbepalende gebouwen, unieke jaren zeventig architectuur en een industrieel complex, dat al dan niet nog in gebruik is.

Voor historische verenigingen is het goed te weten dat de twee maatschappelijke doelen er zijn. Het maakt het mogelijk bij de doelen aan te sluiten, bijvoorbeeld in de eigen inbreng over erfgoed bij de gemeente. Het biedt ook de mogelijkheid tot samenwerking buiten de kring van erfgoed. Zo stelt de Memorie van Toelichting dat er een transitie naar een duurzame samenleving nodig is en afscheid genomen moet worden van de "cultuur van groei dankzij uitputting" (MvT pagina 13). Duurzaamheid wordt gedefinieerd als het voorzien in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee voor toekomstige generaties de mogelijkheid in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien. "Duurzaamheid", zegt de Toelichting verder, "gaat onder meer over een schoon milieu en een duurzame energievoorziening, over het concurrentievermogen van de economie, de toekomstbestendigheid van de zorg, ontwikkelingssamenwerking, onderwijs, cultureel erfgoed, werkgelegenheid, het financiële systeem, zowel in Nederland als elders in de wereld." (MvT pagina 13)

Erfgoed is dus niet alleen een belang op zich. Er is ook een relatie met duurzaamheid; sloop is per definitie niet duurzaam. De geschiedenis van gebouwen, straten en bewoners die daar gewoond hebben, heeft een relatie tot onderwijs over de eigen geschiedenis en in brede zin tot historisch besef. Groen in de gemeente heeft een relatie met dorpsgezicht en met milieu en evengoed met klimaatadaptatie. Het is dus ook interessant te onderzoeken waar belangen gelijk opgaan en op te trekken met andere organisaties.

Ga naar 'Samenwerken' voor meer informatie.

Ook al heeft de Omgevingswet expliciet aandacht voor erfgoed, duidelijk is ook dat het voortdurend gaat om het afwegen van belangen. Daarbij spelen zoals gezegd grote belangen een rol, zoals woningbouw, klimaatadaptatie en duurzame energieopwekking. Deze belangen zijn niet direct tegenstrevend van het erfgoedbelang, maar dat ze niet altijd goed samengaan is goed voorstelbaar. Hoe duidelijker en steviger erfgoed in bijvoorbeeld een gemeentelijke omgevingsvisie staat, des te groter de kans op goede afweging van de verschillende belangen. Het gewicht dat erfgoed in de schaal legt moet zo groot mogelijk zijn om effect te hebben bij iedere afweging van belangen. Dat betekent niet dat andere belangen, zoals wonen, duurzaamheid, energietransitie, niet belangrijk zouden zijn. Integendeel.

Ga naar 'De gemeentelijke omgevingsvisie' voor meer informatie.

Wat is erfgoed?

Het lijkt een simpele vraag, maar er zijn veel antwoorden mogelijk, van een scherp afgebakende definitie tot filosofische benadering. De Omgevingswet omschrijft erfgoed in de fysieke leefomgeving als een definitiekwestie: “monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en, voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het omgevingsplan, ander cultureel erfgoed als bedoeld in artikel 1.1 van de Erfgoedwet”. (Bijlage bij Artikel 1.1: Begrippen.) Met dat andere cultureel erfgoed wordt bedoeld op roerend cultureel erfgoed. Denk dan aan historische schepen in een haven, of immaterieel cultureel erfgoed dat aan een specifieke plek gebonden is, zoals carnaval of midwinterhoorn blazen.

De Erfgoedwet kijkt al iets meer naar de functie die cultureel erfgoed heeft: “Uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.” (Erfgoedwet artikel 1,1: Begripsbepalingen)

Daarnaast is er een keur aan omschrijvingen, zoals: “Al wat het verleden, ook het allerjongste verleden, aan culturele goederen ons, het nageslacht, heeft overgebracht” (F.J. Duparc in ‘Een eeuw strijd voor Nederlands cultureel erfgoed’ uit 1975.) Of wat korter: “Al wat uit het verleden is overgeleverd en wat in het heden wordt gewaardeerd.” (Michiel Purmer in ‘Het landschap bewaard’, proefschrift 2018.)

In de regel wordt met erfgoed een breed spectrum aangeduid. Van kunstvoorwerpen – denk aan musea – tot gebouwen, landschap, film, toneel, literatuur en muziek. Ze zijn allemaal op de een of andere manier tastbaar. Daarnaast is er immaterieel erfgoed dat gaat over culturele gebruiken, zoals het al genoemde carnaval, maar ook processies, een kroning en kermissen.

Bij erfgoed wordt minder vaak gedacht aan erfgoed in de zin van geestelijke erfenis, bijvoorbeeld van een denker, kunstenaar, een stroming in de architectuur of breder van tradities of een hele cultuur, zoals ‘het Europees erfgoed’, refererend aan de gezamenlijke geschiedenis van humanisme en christendom en democratische waarden in Europa.

Definities en omschrijvingen lopen dus nogal uiteen, maar vast staat dat wat erfgoed is of zou zijn, altijd aan discussie onderhevig is. Eenieder kan er zijn eigen invulling aan geven: breed of beperkt, recent of uit een verleden, gewaardeerd of verafschuld, representatief of uitzonderlijk. Wat vandaag als ‘mooi’ en dus het bewaren waard gevonden wordt, kan morgen als ‘lelijk’ worden gekwalificeerd. Het omgekeerde kan evengoed het geval zijn. Deze verschillen hebben alles te maken met de waardering van erfgoed, het toekennen van een waarde aan erfgoed. Soms is dat letterlijke waarde: geldelijk gewin. Denk aan toerisme. Vaker is het een beleving van erfgoed: wat het bij iemand of bij velen oproept. Dat kan een persoonlijke herinnering zijn, maar evengoed een herinnering aan een gemeenschappelijk verleden. Op deze manier is het erfgoed dat vandaag aanschouwd kan worden de verbinding tussen verleden en toekomst. Gebouwen, stratenpatronen en landschappen hebben een geschiedenis, zijn gebruikt en hergebruikt, soms herbestemd.

Wie meer wil weten: Frans Grijzenhout, ‘Erfgoed, de geschiedenis van een begrip’ (2007).

4. De nieuwe instrumenten van de wet

Het samenvoegen van zesentwintig afzonderlijke wetten in de Omgevingswet zorgt voor een aantal nieuwe instrumenten. Als het om erfgoed gaat zijn drie instrumenten van gemeenten van belang:

- 1 De omgevingsvisie.
- 2 Het omgevingsplan.
- 3 Programma's.

Belangrijk is dat bij elke instrument participatie verplicht gesteld is in de wet. Alertheid is op z'n plaats en weten wanneer er wat speelt in de eigen gemeente is geboden. Niet alleen kan bij elke stap van beleid en uitvoering het erfgoedbelang ingebracht worden, het is ook mogelijk het hele proces een stap vóór te zijn. Het spreekt voor zich dat draagvlak daarbij een grote rol speelt. Spreek dus niet alleen in op het moment dat dit mogelijk is, maar zorg daarvóór al voor aandacht voor het belang van erfgoed.

Ga naar 'Participatie' en 'Draagvlak' voor meer informatie.

Niet alleen gemeenten hebben nieuwe instrumenten, andere overheden hebben ze ook, maar soms zijn er andere namen aan gegeven. Een waterschap stelt eerst een waterschapsverordening op, daarna een programma en tot slot een projectbesluit. Iedere provincie moet een omgevingsvisie opstellen, gevolgd door een omgevingsverordening, programma en projectbesluit. Ook hier geldt dat participatie bij iedere stap verplicht gesteld is.

Welke verschillende termen worden gebruikt voor eenzelfde instrument is hieronder weergegeven.

Gemeente	Waterschap	Provincie	Rijksoverheid
Omgevingsvisie	Waterschapsverordening	Omgevingsvisie	Nationale omgevingsvisie
Omgevingsplan	Programma	Omgevingsverordening	
Programma's	Projectbesluit	Programma's	

De nationale overheid heeft al de nationale omgevingsvisie, de NOVI, opgesteld. Ook de NOVI is met inbreng van organisaties tot stand gekomen. De nationale omgevingsvisie legt een aantal nationale prioriteiten vast en is als zodanig leidraad voor provinciaal en gemeentelijk beleid. De NOVI stelt dat de uitvoering van de nationale visie in programma's vorm krijgt, die samen met provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke organisaties worden uitgevoerd.

Omdat gemeentelijk beleid rekening moet houden met wat er landelijk en provinciaal is vastgesteld, is kennis van de NOVI en wat de provincie wil van belang.

Ga naar 'Randvoorwaarden voor gemeentelijke omgevingsbeleid' voor meer informatie.

5. De gemeentelijke omgevingsvisie

Iedere gemeente moet als eerste stap een omgevingsvisie opstellen. Die heeft betrekking op de lange termijn en iedere gemeente heeft één omgevingsvisie. In de omgevingsvisie legt de gemeente vast wat de ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving zijn, wat de hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkelingen zijn en wat behouden moet blijven. Voor de ontwikkelingen is het zaak te kijken naar wat 'maatschappelijke opgaven' heet, zoals woningbouw, hernieuwbare energie en een duurzame economische ontwikkeling.

Ga naar 'Wat de wet beoogt' voor meer informatie.

Karakteristieken en de omgevingskwaliteit van een gemeente zijn bepalend voor wat behouden moet blijven. De Omgevingswet stelt dat deze in de visie omschreven moeten worden. Als het om karakteristieken gaat spreken veel gemeenten over de identiteit van de gemeente. Zo kan de oude binnenstad kenmerkend zijn en in belangrijke mate de identiteit bepalen

van een gemeente. Uiteraard kan ook een haven of het agrarische karakter een gemeente kenmerken en voor identiteit zorgen.

Waar zijn omgevingsvisies te vinden?

Nog voor de Omgevingswet van kracht is geworden heeft een aantal gemeenten al een omgevingsvisie opgesteld. Die is vaak ook al door de gemeenteraad vastgesteld. De gemeentelijke omgevingsvisies zijn door Architectuur Centraal op een website gezet. Kijk voor een overzicht van de omgevingsvisies die er al zijn op www.mijnomgevingsvisie.nl

De Omgevingswet bepaalt dat de karakteristieken of wat kenmerkend is voor een gemeente de basis vormt voor de ontwikkelingen in de komende jaren. Dus wat het karakter van een gemeente is kan niet overschaduwd worden door nieuwe ontwikkelingen. Als de twee te veel dreigen te botsen, moet er naar een goed evenwicht gezocht worden.

Het is vaak niet moeilijk te bedenken dat erfgoed vorm geeft aan het karakter van een stad of dorp. Gebouwd erfgoed verwijst naar het gezamenlijke verleden en is van belang om door te geven aan de toekomstige generaties. Toch is het niet vanzelfsprekend dat erfgoed in een omgevingsvisie wordt opgenomen. Het zorgen voor een 'goede omgevingskwaliteit', de eerste doelstelling van de Omgevingswet, geeft daar wel duidelijke richtlijnen voor. Het begrip 'een goede omgevingskwaliteit' is welbewust opgenomen in de centrale doelstelling van de Omgevingswet. De reden hiervoor is dat mensen meer verwachten van de fysieke leefomgeving dan veiligheid en gezondheid, zo valt in de Memorie van Toelichting te lezen.

Wat is omgevingskwaliteit?

De Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet legt een verband tussen omgevingskwaliteit en cultureel erfgoed, maar gaat ook nog een stap verder. Een goede omgevingskwaliteit "duidt op het belang van aspecten als cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap. Het gaat daarbij zowel om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving als om de intrinsieke waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden en aan dier- en plantensoorten." (MvT pagina 57/58)

Voor erfgoedorganisaties en hun bondgenoten biedt deze uitleg bij het begrip 'omgevingskwaliteit' een goed aanknopingspunt om zelf een erfgoedvisie voor de omgevingsvisie op te stellen en aan de gemeente aan te bieden. Zie ook '[Omgevingskwaliteit in de omgevingsvisie van Zwolle](#)'.

De Omgevingswet kent naast de term omgevingskwaliteit ook het begrip 'omgevingswaarde'. Dat is een maatstaf voor de toelaatbare belasting door activiteiten of toelaatbare concentratie van stoffen in de fysieke leefomgeving. Het gaat bijvoorbeeld om kwaliteitseisen voor water of lucht en waarden voor de bescherming tegen overstromingen en de veiligheid van waterkeringen. (MvT, pagina 23)

In de praktijk valt het voor gemeenten nogal tegen om handen en voeten te geven aan het begrip omgevingskwaliteit. Op basis van het doorspitten van 54 gemeentelijke omgevingsvisies door Architectuur Lokaal was de conclusie dat het begrip maar sporadisch voorkomt. Toch biedt het voor erfgoed dat verder reikt dan monumenten en stads- en dorpsgezichten goede aanknopingspunten voor historische verenigingen. Of een gemeente nu wel of geen moeite heeft invulling te geven aan omgevingskwaliteit, voor historische verenigingen ligt daar een mooie kans het begrip omgevingskwaliteit zelf trefzeker te formuleren en dat bij de gemeente in te brengen. Hoe het

erfgoed in de gemeente bijdraagt aan de omgevingskwaliteit is een interessant onderdeel van een eigen erfgoedvisie die bij de gemeente ingebracht wordt. Daar gaat wel goed overleg met andere organisaties en ook met de gemeente aan vooraf.

Ga naar '[Een eigen erfgoedinbreng](#)' voor meer informatie.

Omgevingskwaliteit in de omgevingsvisie van Zwolle

Een goed voorbeeld van het omschrijven van omgevingskwaliteit is te vinden in de omgevingsvisie van Zwolle. "Om het goed ondernemen en prettig wonen in Zwolle te borgen, werken we aan het behouden, beschermen en ook ontwikkelen van de Zwolse omgevingskwaliteiten", zo luidt de eerste zin van het hoofdstuk 'Zwolse kwaliteiten als basis voor de toekomst'. De Zwolse visie spreekt van het fysieke kapitaal en daarbij gaat het om cultuurhistorie, biodiversiteit en landschap. De waardevolle gebouwen, de structuren in de stad, de landschappen en archeologische rijkdommen zijn niet alleen historisch van belang, het zijn ook waarden die Zwolle onderscheidt en aantrekkelijk maakt als stad. Om die reden is niet alleen instandhouding nodig maar zet Zwolle "het in als één van de leidende en inspirerend principes bij (ruimtelijke) ontwikkelingen." In drie bijlagen volgt een uitvoerige beschrijving van de cultuurhistorische waarden van onder andere de binnenstad, historische uitvalswegen met lintbebouwing, gebieden die herinneren aan de industriële bedrijvigheid van de negentiende eeuw en de naoorlogse stadsuitbreiding die "stedenbouwkundig en architectonisch van grote waarde (is) vanwege de nog gave modernistische ruimtelijke opzet, als toonbeeld van de 'wijkgedachte'".

De Zwolse omgevingsvisie definieert acht spelregels hoe om te gaan met dit fysieke kapitaal. Het gaat dan om wettelijk vastgelegde natuurwaarden, beschermde gemeentelijke- en rijksmonumenten en archeologie, het benutten van het maatschappelijk belang van erfgoed als identiteits-, kwaliteits-, en waardevermeerderende factor bij ingrepen in de fysieke leefomgeving, inclusief dat wat niet beschermd is, het hergebruik van (cultuurhistorische waardevolle) gebouwen dat de voorkeur heeft boven nieuwbouw, ingrepen in de fysieke leefomgeving mogen niet ten koste gaan van de landschappelijke kwaliteit en een goede landschappelijke en stedelijke inpassing, passend bij de kenmerken van het landschap is een vereiste bij ingrepen in de fysieke leefomgeving.

Ga voor de hele tekst naar [omgevingsvisie Zwolle](#).

6. Het gemeentelijke omgevingsplan

De keuzes gemaakt in de omgevingsvisie worden in het omgevingsplan uitgewerkt in regels voor de functie die een aangewezen gebied heeft of regels voor activiteiten die gevolgen hebben of kunnen hebben voor de fysieke leef-omgeving. Iedere gemeente heeft één omgevingsplan; de regels gelden dus voor het hele gemeentelijke grondgebied. De gemeente kan wel voor afzonderlijke gebieden bepalen welke regels alleen daar gelden. In feite vervangt het omgevingsplan de verschillende bestemmingsplannen en verordeningen – zoals de reclameverordening, de algemene plaatselijke verordening en evengoed de erfgoedverordening – die er waren voor de invoering van de wet.

Zolang een gemeente nog geen omgevingsplan heeft vastgesteld gelden drie zaken als tijdelijk omgevingsplan: de al bestaande bestemmingsplannen, de instructieregels van de centrale overheid (zie voor uitleg verderop in de tekst) en de verordeningen. De bestemmingsplannen moeten integraal worden overgenomen in het voorlopige omgevingsplan. Het is dus niet mogelijk bepalingen in het bestemmingsplan weg te laten of toe te voegen. Iedere gemeente moet uiterlijk zes jaar na het ingaan van de wet een omgevingsplan hebben vastgesteld; een tijdelijk omgevingsplan kan dus niet langer dan zes jaar geldig zijn.

Wat is een omgevingsplan?

Plan met de door het gemeentebestuur gestelde regels over de fysieke leefomgeving. In ieder geval bevat het voor het gehele grondgebied van de gemeente een evenwichtige toedeling van functies aan locaties en de regels die met het oog daarop nodig zijn. (Omgevingswet artikelen 2.4 en 4.2).

Een omgevingsplan kent regels toe aan functies van locaties en die gaan over te onderscheiden zaken, zoals bomen, tot het hele grondgebied van de gemeente. Er is geen wettelijk vastgelegde duur van een omgevingsplan. Het kan wel altijd tussentijds aangepast worden. De gemeenteraad stelt als hoogste bestuursorgaan van de gemeente het omgevingsplan vast. De raad kan wel besluiten bepaalde aanpassingen of wijzigingen over te laten aan het college van Burgemeester en Wethouders.

Een gemeente kan uit vijf mogelijkheden kiezen welke soorten regels van toepassing zijn. De regels variëren van 'niets regelen' – er zijn dan geen beperkingen – naar de wat zwaardere 'meldingsplicht', waarbij aan de gemeente gemeld moet worden dat er een activiteit in de omgeving plaats gaat vinden, bijvoorbeeld een verbouwing aan een huis. Nog wat strikter zijn 'algemene regels' die helder vastleggen wanneer een activiteit

wel of niet is toegestaan: denk hierbij bijvoorbeeld aan regels over wanneer bomen gekapt mogen worden.

'Vergunningplicht' gaat weer een stap verder. Voordat een activiteit plaats kan vinden vindt dan nog een afweging plaats. De beoordelingsregels van wat vergunningplicht heeft, zijn in het omgevingsplan opgenomen. De meest vergaande regel die een gemeente kan stellen is een 'verbod'; er mag dan geen enkele activiteit uitgevoerd worden.

- ▶ 'Verbod'
- ▶ 'Vergunningplicht'
- ▶ 'Algemene regels'
- ▶ 'Meldingsplicht'
- ▶ 'Niets regelen'

Soorten regels in een omgevingsplan, van beneden naar boven toenemend in beperking.

Welke regels er in het uiteindelijke omgevingsplan worden gesteld is aan de gemeente. Voor erfgoed is het van belang dat een omgevingsplan goede regels bevat over de omgang met erfgoed. Zoals eerder gezegd, is participatie verplicht bij het opstellen van een omgevingsplan. Dat maakt het ook mogelijk om als historische vereniging zelf na te denken over geschikte regels en deze in te brengen tijdens het participatieproces. Als historische verenigingen dit doen is goed contact onderhouden met de gemeente zeer aan te raden. Mogelijk dat de gemeente de op erfgoed gerichte regels al heeft opgesteld. Bekeken kan dan worden of er nog aanscherping of uitbreiding nodig is.

Hoe een omgevingsplan eruit moet zien legt de Omgevingswet niet vast. Er kan gekozen worden voor een gebiedsgerichte opzet. Het kan ook thematisch van opzet zijn of juist gericht zijn op de functies of soorten activiteiten die er in de gemeente zijn. In het omgevingsplan komen uiteindelijk gebiedskaarten waarvan af te lezen valt welke regels er gelden. Dat kan dus een kaart zijn van de hele gemeente, een wijk, een straat tot aan een perceel toe. De regels over het omgaan met erfgoed zijn dus ook in gebiedskaarten terug te vinden.

Het is van belang te kijken of in het gemeentelijke omgevingsplan de instructieregels van de rijksoverheid en de provincie wel in acht zijn genomen. Zo moet ieder omgevingsplan aandacht besteden aan het behoud van erfgoed en daarover ook regels opstellen. De term 'instructieregel' kan makkelijk tot misverstanden leiden; in gewoon taalgebruik kan je een instructie naast je neerleggen. Als het om instructieregels bij de Omgevingswet gaat is het echter een verplichting waar de gemeente aan moet voldoen. Doet een gemeente dat niet goed, onvoldoende of niet tijdig, dan is dat een aangrijpings-

punt voor een procedure bij de bestuursrechter. Als het omgevingsplan nog niet is vastgesteld zijn de instructieregels een handvat om erfgoed goed in het omgevingsplan te krijgen. Instructieregels zijn te vinden in hoofdstuk 4 van het 'Besluit kwaliteit leefomgeving'. Kijk [hier](#) voor de tekst.

Wat is een instructieregel?

Een instructieregel is een regel over uitoefening van een taak of bevoegdheid door een bestuursorgaan. Het gaat bijvoorbeeld om regels over de inhoud, toelichting of motivering van een besluit in verband met de externe veiligheid. (MvT pagina 23).

In het omgevingsplan moet worden vastgelegd welke activiteiten adviesplicht hebben. De gemeente is vrij te bepalen om welke activiteiten het dan gaat. Van een aantal activiteiten schrijft de Omgevingswet voor dat er altijd advies of soms zelfs instemming gevraagd moet worden; dat is bijvoorbeeld het

geval voor activiteiten bij rijksmonumenten. Vanuit beschermingsoogpunt is het nuttig ook gemeentelijke monumenten en dorps- en stadgezichten te voorzien van adviesplicht. In alle gevallen moet er een advies gevraagd worden aan een nieuw in te stellen orgaan, de gemeentelijke adviescommissie. Op het moment dat de Omgevingswet is ingegaan komt deze in de plaats van de monumenten- en welstandscommissie. De Omgevingswet stelt dat enkele leden van de adviescommissie "deskundig op het gebied van de monumentenzorg, [...] in ieder geval worden betrokken bij de advisering over een rijksmonumentenactiviteit". (artikel 17.9) Vanuit beschermingsoogpunt is het ook hier nuttig verplicht te stellen dat deze deskundigen ook betrokken zouden moeten zijn bij het advies geven over gemeentelijke monumenten en dorps- en stadsgezichten. Daarnaast is het goed andere deskundigheden, zoals cultureel historische en archeologische kennis, expliciet in de criteria voor de samenstelling van de gemeentelijke adviescommissie vastgelegd te krijgen. Voor erfgoed is dus van belang dat in de omschrijving van de taak van de gemeentelijke adviescommissie en de criteria voor de samenstelling ervan erfgoed nadrukkelijk voorkomt.

Instructieregel 'Omgeving van een monument'

Voor erfgoed is er één instructieregel van groot belang: de zorg voor de omgeving van een monument. De instructieregel stelt onomwonden dat de veranderingen in de omgeving het monument niet mogen ontsieren of beschadigen. In ieder omgevingsplan moeten regels worden opgenomen die voorkomen dat de omgeving van rijksmonumenten wordt aangetast, maar ook regels die ervoor zorgen dat het karakter van beschermde stads- of dorpsgezichten en cultuurlandschappen niet wordt aangetast. Het staat gemeenten vrij de omgeving van gemeentelijke monumenten aan dezelfde regels te onderwerpen als rijksmonumenten. In de praktijk is dat niet meer dan logisch.

Veel discussie zal er zijn over waar de omgeving van een monument begint en ophoudt. Is de maatstaf een aantal meters of gaat het om zichtlijnen? Waar een monument zich bevindt zal daar grote invloed op hebben. Een vrijstaande stolpboerderij zal een grotere beschermde omgeving moeten hebben dan een stolpboerderij in de bebouwde kom die al door gebouwen omgeven is. Wat inbreuk maakt en wat niet zal ook zeker tot discussie leiden. Hoogbouw dichtbij een monument zal geen punt van discussie zijn: dat kan niet. Maar een klein en laag gebouw? En wat is dan klein? Algemeen geldende regels zijn dus niet op te stellen. Per gebied, bijvoorbeeld de binnenstad, kunnen regels wel algemeen gelden. Per perceel, inclusief kadastrale tekening, is het ook mogelijk regels vast te leggen in het Omgevingsplan.

Jurisprudentie

De regels vastgelegd in het omgevingsplan zijn verplichtend. Dat wil zeggen dat de iedereen zich aan deze regels moet houden, ook de gemeente zelf. Als regels door de gemeente niet goed worden toegepast of worden genegeerd, kan dat een reden zijn bezwaar aan te tekenen bij de bestuursrechter. Net als bij bestemmingsplannen zal de bestuursrechter kijken of de procedures goed zijn gevolgd. Omdat het omgevingsplan ook verordeningen bevat is een beroep op de bestuursrechter ook mogelijk over het goed toepassen van de regels die bij de verordeningen horen.

Naast de Omgevingswet zelf zijn er diverse door de regering vastgelegde regels opgesteld in bindende besluiten, zoals het Omgevingsbesluit, het Besluit kwaliteit leefomgeving, het Besluit activiteiten leefomgeving, de Omgevingsregeling en het Besluit bouwwerken leefomgeving.

Als regels niet goed zijn toegepast kan dat gevolgen hebben voor het kunnen uitvoeren van een besluit of van activiteiten die in de fysieke leefomgeving uitgevoerd wordt. Zo lang er geen jurisprudentie is valt er nog niets te zeggen over hoe een beroep op de bestuursrechter afloopt.

7. Programma's binnen de Omgevingswet

In programma's formuleren gemeenten beleid en maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er kunnen meerdere programma's per gemeente zijn. Ze kunnen gaan over beleidsregels of de manier waarop activiteiten gefinancierd kunnen worden. De manier van communiceren, het sluiten van convenanten en het uitvoeren van projecten kunnen ook in een programma worden vastgelegd, als ze maar de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving bevorderen. Het is ook mogelijk onderdelen van de omgevingsvisie in programma's uit te werken; in de regel zal dan de omgevingsvisie beknopt zijn.

Het college van Burgemeester en Wethouders stelt de programma's vast. Een programma opstellen is niet verplicht, maar als er eenmaal een programma is opgesteld, is de gemeente gebonden aan wat er aan verplichtingen voor de gemeente in het programma is opgenomen. Anderen die in een programma genoemd worden, zoals inwoners, organisaties of bedrijven, zijn niet verplicht zich aan de opgestelde regels te houden. Doel van een programma is juist andere partijen te stimuleren in het kader van het programma actief te worden.

De gemeente hoeft de omgevingsvisie niet aan te passen als ze een programma vaststelt of wijzigt. Het is ook mogelijk een programma op te stellen terwijl er niets over in de omgevingsvisie staat. Een gemeenteraad kan een college van Burgemeester en Wethouders wel ter verantwoording roepen over de uitvoering van een programma. Wie wil dat een programma wordt uitgevoerd, of beter wordt uitgevoerd, moet dat dus via de gemeenteraad aankaarten.

Een programma bestaat uit twee onderdelen. Het ene is beleid voor ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van de fysieke leefomgeving (artikel 3.5, onder a, Omgevingswet). Het andere omvat maatregelen om aan omgevingswaarden te voldoen of maatregelen om één of meer andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken (artikel 3.5, onder b, Omgevingswet).

Bij het opstellen van een programma waarin maatregelen worden geformuleerd, is participatie altijd verplicht. Het hangt van de inhoud van het programma af wie bij de participatie betrokken hoort te zijn. Participatie moet ertoe leiden dat maatregelen beter uitvoerbaar zijn. In ieder programma moet staan hoe burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties bij de voorbereiding betrokken zijn geweest en wat de resultaten hiervan zijn (motiveringsplicht artikel 10.8 van het Omgevingsbesluit).

Ook hiervoor geldt dat de regels over participatie in overeenstemming moeten zijn met de gemeentelijke participatieverordening als uitvloeisel van de nieuwe wet Versterking participatie op decentraal niveau.

Ga naar 'Participatie' voor meer informatie.

Weet wanneer wat speelt

Omgevingsvisie, omgevingsplan, programma's ... dat is al een hele opsomming en er zijn er nog meer dan deze drie. De Omgevingswet kent veel stappen en bij iedere stap is participatie verplicht. Het is dus belangrijk te weten wat wanneer in de eigen gemeente aan de orde komt. Houd daarover goed contact met de gemeente zodat je tijdig geïnformeerd wordt. Houd minimaal de gemeentelijke website goed in de gaten. Daarnaast is het goed te weten welke eisen de rijksoverheid en de provincie stellen. **Ga naar 'Randvoorwaarden voor gemeentelijk omgevingsbeleid' voor meer informatie. Zie ook 'samenwerken met de gemeente'.**

8. Randvoorwaarden voor gemeentelijke omgevingsbeleid

Gemeentelijk beleid voor de omgeving valt altijd binnen de kaders die door de provincie en de rijksoverheid zijn gesteld. Daarom is enige kennis van de provinciale omgevingsvisie en de NOVI, de nationale omgevingsvisie, van belang.

PROVINCIES

Alle provincies hebben hun omgevingsvisie vastgesteld; ook omgevingsverordeningen – te vergelijken met het gemeentelijk omgevingsplan – zijn opgesteld. Kijk **hier** waar van iedere provincie de omgevingsvisie en de uitwerking in de omgevingsverordening te vinden is. De regels die provincies stellen gaan veelal over de gemeentegrenzen overstijgende onderwerpen, zoals waterbeheer en natuurbeheer. Gemeentelijk beleid mag het provinciale beleid niet doorkruisen.

NATIONAAL BELEID

De nationale omgevingsvisie, de NOVI, richt zich op de nationale belangen en de daaruit voortvloeiende opgaven. Voor een aantal van die belangen is de nationale overheid zelf verantwoordelijk; voor een groot aantal andere zijn dat de provincies en gemeenten. Zij doen dat binnen de kaders die de NOVI daarvoor stelt.

Nationaal beleid biedt aanknopingspunten voor historische verenigingen om lokaal beleid te beïnvloeden. Dat wil niet zeggen dat dit ook makkelijk is en resultaat binnen handbereik ligt. Erfgoed is maar één onderwerp naast vele andere. Nationaal is er geen duidelijk kader voor de afweging van alle onderwerpen opgesteld.

De NOVI beschrijft 21 nationale belangen. Nummer 19 op de lijst is het behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van (inter-) nationaal belang. (NOVI pagina 46). Daar is als kader voor gemeentelijke plannen aangegeven: “Bij (stedelijke) groei, verdichting, transformatie of krimp moet rekening worden gehouden met unieke landschappelijke structuren en objecten, cultuurlandschappen (of onderdelen daarvan), archeologische monumenten, gebouwde of aangelegde monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en (genomineerde) werelderfgoederen en wederopbouw-] gebieden van nationaal belang.” (NOVI pagina 61)

Na de constatering dat er in het landschap sprake is van ‘verlooding’ (verdozing, oftewel grote opslagplaatsen voor goederen, vooral langs snelwegen) voert de nationale overheid erfgoed ook op als opgave: “De opgave is cultureel erfgoed en (inter)nationale unieke landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten te ontwikkelen, te behouden, te versterken en te benutten bij gebiedsontwikkeling en transformatie. Zo werken we aan een herkenbare leefomgeving met karakter.” (NOVI pagina 61)

Wat is omgevingswaarde?

Een omgevingswaarde is een maatstaf voor de kwaliteit van de fysieke of de toelaatbare belasting door activiteiten of toelaatbare concentratie of depositie van stoffen in de fysieke leefomgeving. Het gaat bijvoorbeeld om kwaliteitseisen voor water of lucht en waarden voor de bescherming tegen overstromingen en de veiligheid van waterkeringen. (MvT, pagina 23)

Kwaliteit van leefomgeving en natuur is een goede kapstok om erfgoed actief benoemd te krijgen in gemeentelijke omgevingsvisies. Als onderdeel van de centrale doelstelling van de Omgevingswet stelt de NOVI over een goede omgevingskwaliteit: “Dit gaat om het belang van cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap.” (NOVI pagina 48)

Een ander voorbeeld uit de NOVI over vestigingsklimaat laat de relatie leefomgeving en erfgoed ook zien. Het duurt even, maar uiteindelijk wordt ook erfgoed als waarde genoemd: “Onderdeel van een excellent vestigingsklimaat is een op de vraag aansluitend aanbod van ruimte, inclusief aspecten in de fysieke leefomgeving zoals digitale connectiviteit en veiligheid, bedrijfslocaties, bereikbaarheid en kwaliteit van leefomgeving en natuur. Dit moet gecombineerd worden met een internationaal onderscheidende aantrekkelijke, veilige en gezonde leefomgeving. Nationale parken, cultuur en cultureel erfgoed kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren.” (NOVI pagina 59/60)

De NOVI noemt vier integrale prioriteiten die richting geven aan de opgaven die voortkomen uit de 21 nationale belangen. Daarbij stelt de NOVI: “Binnen deze vier prioriteiten zal aandacht zijn voor de onderlinge verwevenheden en spanningen daartussen en voor thema’s en opgaven die daar dwars doorheen lopen, zoals leefomgevingskwaliteit, gezondheid, cultureel erfgoed, water, bodem en (nationale) veiligheid.” (NOVI pagina 69)

Ga naar ‘Omgevingskwaliteit in de omgevingsvisie van Zwolle’ voor meer informatie.

Spanning of regelrechte tegenstelling is eenvoudig voorstelbaar bij ruimte voor ontwikkeling en behoud van wat als waardevol is aangemerkt. De NOVI constateert de tegenstellingen wel, maar maakt zelf geen keuze. Een helder kader om een afweging te maken blijft ook uit. Keuzes moeten lokaal gemaakt worden, door provincies en gemeenten. Dus dat erfgoed meegewogen moet worden, zegt nog niets over het gewicht dat het heeft. De NOVI: “Wat de optimale balans is tussen bescherming en ontwikkeling, tussen concurrentiekracht en leefbaarheid, ver-

schilt van gebied tot gebied. Sommige opgaven en belangen wegen in het ene gebied zwaarder dan in het andere. De waardering van het bestaande en de invloed van mogelijke veranderingen kunnen van plek tot plek anders worden ervaren.” (NOVI pagina 73). Erfgoed wordt vervolgens naast een groot aantal andere onderwerpen geplaatst. Bij de inpassing van nieuwe functies moet naast erfgoed rekening gehouden worden met de kwaliteit van bodem, water, lucht en natuur.

Ga naar ‘**Samenwerken**’ en ‘**Draagvlak**’ voor meer informatie.

Om gemeentelijke beleid te beïnvloeden is het handig in de NOVI te zoeken op het trefwoord ‘erfgoed’. De NOVI is **hier** te vinden..

9. Participatie

Participatie heeft een belangrijke rol in de Omgevingswet. Participatie moet er zijn bij iedere stap in de uitwerking van de wet, inclusief de evaluatie van het beleid en het monitoren van de uitvoering. Hoe de participatie plaatsvindt of wat de kwaliteit ervan is laat de Omgevingswet aan gemeenten zelf over. Iedere gemeente mag dus zelf weten hoe de participatie er uitziet. Het is zegge ‘vormvrij’. Gemeenten hebben wel een motiveringsplicht, is in 2020 op aandringen van de Eerste Kamer bepaald. Bij het hanteren van elk instrument uit de Omgevingswet moet een gemeente aangeven hoe de participatie plaats zal vinden en achteraf duidelijk maken wat de resultaten daarvan geweest zijn.

Over het toepassen van participatie bij de Omgevingswet is veel geschreven, evenals over welke factoren voor succes zorgen. Bijna altijd is dit bedoeld voor gemeenten die als uitvoerder van de wet een participatieproces moeten opzetten. Het kan handig zijn op websites te grasduinen om de eigen gemeente aan betere ideeën te helpen als de bestaande participatievoornemens tekort schieten.

Veel gemeenten hebben algemene regels over hoe participatie geregeld moet worden. Zo’n algemene participatieverordening verklaart dan hoe het betrekken van inwoners en belanghebbenden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid van de Omgevingswet moet plaatsvinden. Het is logisch dat participatie bij de uitvoering van de Omgevingswet de participatieverordening volgt, maar vanzelfsprekend is dat niet. Het is dus raadzaam te kijken of er in de gemeente een participatieverordening is en of deze ook voor de Omgevingswet geldt.

Als de wet Versterking participatie op decentraal niveau in werking is getreden – naar verwachting in de loop van 2024 – zijn alle gemeenten verplicht een participatieverordening op te stellen. In de gemeentelijke participatieverordening moet het proces van meedenken en meepraten worden vastgelegd. De nieuwe wet stelt ook dat participatie niet alleen plaats moet vinden bij het ontwikkelen van plannen, maar ook bij de uitvoering en de evaluatie van beleid. Ook

krijgt iedere burger of organisatie een ‘uitdaagrecht’. De Memorie van Toelichting bij de wet Versterking participatie op decentraal niveau zegt daarover: “Bij het uitdaagrecht kunnen inwoners of maatschappelijke partijen de gemeente verzoeken om de feitelijke uitvoering van een taak van de gemeente over te nemen, al dan niet met bijbehorend budget, als zij denken deze taak beter te kunnen uitvoeren.” Het kan dan gaan over grote projecten, zoals het opzetten van een energiecoöperatie of het beheren van een windmolenpark, en kleine initiatieven, het beheer van een zwembad, speeltuin, buurthuis, museum of het verrichten van zorg- of welzijns-taken. Hieronder zou dus ook kunnen vallen het beheer van gebouwd of mobiel erfgoed. De wet verstaat onder ‘maatschappelijke partijen’ lokale verenigingen of stichtingen, buurtcomités, woongroepen, vrijwilligersorganisaties en sociale bedrijven zonder winstoogmerk. Het kan ook een georganiseerd collectief van inwoners zijn dat geen formele rechtsvorm heeft. Voor historische verenigingen is het van belang in de eigen gemeente mee te kijken en ook ideeën aan te dragen voor de gemeentelijke participatieverordening die in de loop van 2024 opgesteld zal gaan worden.

EEN EIGEN ERFGOEDINBRENG

Of een gemeente nu een goed participatieplan heeft of niet, het is altijd mogelijk zelf initiatief te nemen en zo mee te denken en mee te bepalen hoe erfgoed goed beschermd kan worden. De Omgevingswet is voor iedereen een grote omslag, ook voor de gemeenten. Integraal denken kan niet bogen op veel traditie. Voor gemeenten zal het een zoekend proces zijn. Meedenken en ideeën aandragen over hoe erfgoed in die integrale benadering goed tot zijn recht komt zal niet alleen gewaardeerd worden, maar maakt het einddoel ook bereikbaarder.

Omdat de Omgevingswet niet voorschrijft hoe de participatie geregeld moet worden, maar er wel veel nadruk legt dat die er moet zijn, is er geen enkele belemmering zelf aan de slag te gaan. Dat kan bij de uitvoering van elk instrument: omgevingsvisie, omgevingsplan en programma’s. Bij het opstellen van een omgevingsvisie is het heel goed mogelijk een eigen erfgoed-

inbreng op te stellen. Het grote voordeel is dat gewerkt kan worden vanuit het eigen ideaal of de eigen visie op wat iets de moeite waard maakt om door te geven aan volgende generaties. In veel gevallen zal de kennis over erfgoed samengebond in de historische vereniging groter zijn dan bij menige gemeente.

Ook bij een omgevingsplan kan zelf initiatief genomen worden. Het gaat dan niet langer om een algemene visie, maar om regels die gaan gelden. Het spreekt vanzelf dat er regels zijn die erfgoed beter beschermen en regels die dat juist moei-

lijker maken. Het loont dus de moeite alert te zijn op regels die door de gemeente zijn opgesteld.

Samenwerking met andere organisaties, ook buiten het veld van erfgoed, verhoogt het effect van het eigen initiatief. Samenwerken met bewoners geeft nog betere papieren; dat vergroot het draagvlak voor de eigen voorstellen.

Ga naar 'Samenwerken' en 'Draagvlak' voor meer informatie.

Een Vestingvisie voor Wageningen

Het Netwerk Erfgoed Wageningen heeft de binnenstad van de Gelderse plaats tot vestingstad gedoopt. Dat was het natuurlijk sinds mensenheugenis al, maar zichtbaar is het zeker niet overal. Sommige eeuwenoude bolwerk dienen bijvoorbeeld als parkeerplaats voor auto's. "Ons streven is," zo stel het Netwerk in haar Vestingvisie, "dat veranderingen en verbeteringen van de gebouwde omgeving van de alom gewaardeerde, bruisende binnenstad van Wageningen consequent gebaseerd worden op (het) cultuurhistorische fundament." De Vestingvisie is rijkelijk gevuld met voorstellen hoe dat heel concreet zou kunnen.

De gedachte van het Netwerk, waarin zeventien organisaties en personen samenwerken, is simpel. Erfgoed is een inspiratiebron bij veranderingen in de leefomgeving. Die veranderingen vinden altijd in de bestaande omgeving plaats, die altijd een lange geschiedenis kent. Dat is de context waarin de veranderingen moeten worden ingepast. Voor Wageningen is dat de vesting

die meer dan 750 jaar geleden vorm gekregen heeft. "Een stad die steeds is veranderd, soms bescheiden, soms zeer rigoureuus, maar die desondanks altijd als vestingstad herkenbaar is gebleven", stelt de Vestingvisie. Niettemin kan dat specifieke karakter nog behoorlijk versterkt worden. En het Netwerk doet daar tien concrete projectvoorstellen voor, van 'Samenhangende groenstructuur en herstel stadsgracht' tot 'Kwaliteitsimpuls Binnenstad'. Naast kleinere projecten voorstellen als 'Vergroting toeristisch aanbod' en het 'Toekomstbestendig maken van bomen en plantentuin, het Arboretum Belmonte', stelt het Netwerk ook als project voor de 'Versterking Gemeentelijk Erfgoedbeleid'. Beleid bestaat nu eenmaal niet alleen uit een idee, een plan en geld, maar ook uit kwalitatieve ondersteuning van het gemeentelijk apparaat. Overigens biedt het Netwerk zich aan als partner om zo de eigen kennis en kunde in te zetten voor het gemeentelijk beleid.

Kijk voor meer informatie op
<https://www.netwerkerfgoedwageningen.nl/>

10. Samenwerken

Het beïnvloeden van gemeentelijk beleid heeft grotere kans van slagen als lokale erfgoedorganisaties samen optrekken. Kijk dus ook naar andere historische verenigingen en stichtingen. Ook zijn er banden te smeden met kerken, begraafplaatsen, molens, lokale musea en beheerders of eigenaren van industrieel erfgoed, buitenplaatsen of woningen die monument zijn. Nog wat breder kan ook gekeken worden naar culturele instellingen bijvoorbeeld voor muziek, dans en toneel, de bibliotheek.

Het Erfgoedplatform Bergen

De twintig erfgoedorganisaties in Bergen (NH), verenigd in het Erfgoedplatform Bergen-Egmond-Schoorl staken de koppen bij elkaar om het belang van erfgoed te omschrijven voor de toekomstige ontwikkelingen in de gemeente. Dit alles in het kader van de omgevingsvisie die de gemeente aan het opstellen is. De dag van nadenken en met elkaar praten leidde tot een briefkaart waarin de “bijzondere schoonheid en voor Nederland unieke geschiedenis” van de drie dorpen en de omgeving van zee, strand, duin en bos werden beschreven. De briefkaart informeerde niet alleen de inwoners van de gemeente, maar speelde ook een rol in de erfgoed safari langs hoogtepunten van het Bergense erfgoed, waar twee wethouders, diverse raadsleden en ambtenaren aan meededen. De folder verwoordt ook een aanbod: “Het erfgoedplatform denkt graag mee en stelt zich als bron van kennis graag hiervoor ter beschikking. Want Erfgoed verdient het: je mist het pas als het er niet meer is!”

De Omgevingswet kan prima een concrete aanleiding zijn om de samenwerking vorm te geven. Alle organisaties krijgen immers met eenzelfde verandering te maken en het beïnvloeden van het beleid van de gemeente is automatisch een gemeenschappelijk doel. De samenwerking kan ook de opmaat zijn naar een meer permanent karakter van samenwerken, in een lokaal platform van op erfgoed gerichte organisaties bijvoorbeeld. Ook voor de Omgevingswet is een meer permanente vorm van samenwerking handig. De invoering van de wet duurt immers een paar jaar, met verschillende stappen waar telkens actieve participatie bij geboden is. Na verloop van tijd volgt ook nog het bijstellen van het beleid op basis van monitoring en na evaluatie.

Ook buiten ‘de bekende kring’ is samenwerking een mogelijkheid. Belangen van organisaties hoeven niet honderd procent overeen te komen; deelbelangen kunnen heel goed samenvallen. Denk aan buurtverenigingen, ondernemersverenigingen (behoud van het dorpsgezicht is een gemeenschappelijk

belang), organisaties gericht op de kwaliteit van de omgeving, of op milieu en duurzaamheid.

SAMENWERKEN MET DE GEMEENTE

Ook al ligt het wellicht niet direct voor de hand en is het zeker niet altijd makkelijk: met de gemeente kan ook samengewerkt worden. Historische verenigingen hebben vaak veel kennis die bij de gemeente niet voorhanden is. Als het gaat om beleid en procedures heeft de gemeente wel veel kennis. Beide expertises kunnen elkaar heel goed aanvullen. Samenwerken met de gemeente is vooral gebaseerd op de aanvulling van elkaars sterke punten. Het is dus geen geformaliseerde vorm van samenwerken.

Samenwerken met de gemeente is niet altijd een makkelijke weg; belangen kunnen ook botsen, maar ook hobbelijke wegen zijn begaanbaar en leiden ergens naar toe. In de praktijk zal deze vorm van samenwerken ook heel informeel van karakter zijn. Contact met een ambtenaar of de wethouder kan per mail, telefoon, of in een gesprek met een kop koffie. Eén ding is steeds van belang: houd de eigen doelstelling voor ogen en beoordeel of de samenwerking dat doel nog steeds bevordert.

Voor samenwerking geldt in alle gevallen:

- Kijk eerst met wie samengewerkt kan worden. Stel een lijst op van mogelijke organisaties en personen die benaderd kunnen worden.
- Verken samen waar de gemeenschappelijke belangen liggen.
- Werk dan aan een gemeenschappelijke visie.
- Spreek een traject af waarin de gemeente benaderd gaat worden.
- Leg in elk geval contact met de gemeente:
 - op ambtelijk niveau
 - met raadsleden
 - met de verantwoordelijke wethouder.

Als het om samenwerken met de gemeente gaat zijn de antwoorden op een aantal vragen van belang:

1. Wie zijn er binnen de gemeente met de Omgevingswet belast? Neem contact op met de betreffende ambtenaren en kijk waar je elkaar van dienst kan zijn en kan aanvullen.
2. Welke wethouder is er politiek verantwoordelijk? Neem contact op met de wethouder en drink samen een kop koffie.
3. Hoe ver is de gemeente met de invoering? Welke stappen zijn er al gezet en wanneer worden de volgende stappen gezet? Bedenk waar nog invloed uitgeoefend kan worden en hoe dat zo effectief mogelijk gedaan kan worden.
4. Hoe is de participatie geregeld? Maak een plan op welke manier hieraan deel te nemen. Eigen initiatief, los van de bestaande trajecten, is ook altijd mogelijk.

11. Draagvlak

De effectiviteit van het beïnvloeden van gemeentelijk beleid neemt met sprongen toe als je laat zien dat je niet alleen staat. Hoe breder de ondersteuning van wat je wil zeggen als organisatie, hoe beter er naar je geluisterd zal worden. Voor veel inwoners van de gemeente is erfgoed in de eigen, dagelijkse omgeving belangrijk, ook als zij dat niet elk moment uiten, laat staan zich er actief voor inzetten. Het informeren en betrekken van de sympathiserende inwoners bij wat er rond erfgoed speelt is een onmisbare pijler voor het draagvlak van historische verenigingen.

Het informeren en betrekken kan op veel manieren. Bijvoorbeeld een bijeenkomst verzorgen waar informatie wordt gegeven, een protest op straat bij een bedreigd pand organiseren, handtekeningen ophalen onder een stevige verklaring en deze dan aan een wethouder aanbieden; het is allemaal mogelijk. Veel sneller is publiciteit te genereren. Via uiteenlopende media kan heel goed het gestelde doel bereikt worden: aandacht voor een onderwerp en daar brede steun bij zoeken. Van belang is dan wel allereerst het eigen standpunt helder en bondig te formuleren. Om publiciteit te krijgen moet dat standpunt vervolgens vertaald worden in een begrijpelijk bericht; dat kan een persbericht zijn, maar ook een twitterbericht. Bedenk allereerst wat je met je bericht wil bereiken. Dat kan heel eenvoudig zijn, het voorkomen van de sloop van een gebouw, maar ook ingewikkelder liggen, bijvoorbeeld erfgoed beter verankeren in de omgevingsvisie. Neem in dat laatste geval een aansprekend voorbeeld van wat er misgaat als erfgoed niet goed geborgd is in gemeentelijk beleid.

Stem je boodschap af op de media die je gaat benaderen of zelf gaat gebruiken. Dat kan een dagblad of weekblad zijn, de lokale radio of tv of lokale nieuwswebsites. Evengoed kan het gaan om zichtbare boodschappen op straat, denk aan abri's, posters, reclamezuilen. Een boodschap kan je zelf ook verspreiden met e-mails en via whatsappgroepen. Sociale media kunnen natuurlijk ook gebruikt worden, zoals facebook, twitter en Instagram.

Houd rekening met de doelgroep die je wil bereiken. Is dat het brede publiek of richt je je op een specifieke groep, bijvoorbeeld de inwoners van een bepaalde wijk of mensen met een bepaald beroep? Of, nog specifiek, een bepaalde groep gebruikers, bijvoorbeeld van een gebouw of het park dat ook historische waarde heeft.

Het moment waarop je je eigen boodschap openbaar maakt luistert nauw. Is er een directe aanleiding dan is snel reageren nodig, bij dreigende sloop bijvoorbeeld. Gaat het om het beïnvloeden van gemeentelijk beleid dan is het zaak een goed moment te kiezen, bijvoorbeeld als er een raadsvergadering aankomt of als er nationaal iets vergelijkbaars speelt.

Maak je een persbericht, houd je dan aan de volgende vuistregels:

- Maak een inleiding van maximaal 3 zinnen.
- In die inleiding staan vijf W's en één H.
 - Wie, Wat, Waar, Wanneer, Waarom en Hoe.
- Stuur een eigen, rechtenvrije (en goede!!) foto mee.
- Zet je telefoonnummer onderaan het persbericht.
- Maak de tekst niet langer dan één A4.
- Zet er een citaat in.
- Gebruik geen 'ik'-vorm.
- Gebruik eenvoudige taal, vermijd jargon.

Een goed persbericht schrijven is niet makkelijk. Gebruik als oefening de teletekst-methode, alsof je boodschap op de teletekstpagina van de tv zou moeten komen te staan. Voor deze oefening gelden de volgende regels. Gebruik echt niet meer dan vijftig woorden. Zet de vijf W's en de H in de inleiding. Lees de tekst door en onderscheid de hoofd- en bijzaken. Schrap vervolgens de bijzaken. Schrap al het wollige taalgebruik. Maak actieve zinnen door het werkwoord 'worden' niet te gebruiken. Kijk waar de formulering korter kan en kijk dan nog eens waar het nog korter kan, denk aan de vijftig woorden maximaal. Als je geslaagd bent heb je een goede basis voor je persbericht, maar ook voor een e-mailbericht of een boodschap op twitter, hoewel die laatste nog korter moet zijn.

Dit allemaal goed doen vereist nogal wat. Vorm een groepje dat zich hiermee bezig gaat houden en bespreek of wat je wil bereiken wel goed zal overkomen en bevraag elkaar of het niet anders of beter kan.

Draagvlak is ook voor verwante organisaties een thema. Breder draagvlak kan voor meerdere organisaties rijpe vruchten afwerpen. Kijk daarom bij het zorgen voor draagvlak ook naar samenwerken met andere organisaties. Hoe breder de ondersteuning hoe groter het effect.

Ga naar 'Samenwerken' voor meer informatie.

12. Verder zoeken in websites

WETTEKST

De tekst van de Omgevingswet is per hoofdstuk in te zien of als volledige tekst te downloaden via:

<https://iplo.nl/regelgeving/omgevingswet/inhoud/>

De Memorie van Toelichting op de Omgevingswet is te vinden op:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33962-3.html>

De regels van de rijksoverheid staan in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), dat is te downloaden via:

<https://iplo.nl/regelgeving/omgevingswet/besluit-kwaliteit-leefomgeving/>

Het Besluit kwaliteit leefomgeving is ook in te zien op:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2018-292.html>

Handzame kennis over de Omgevingswet is op te doen bij twee websites, die vrijwel identiek zijn.

Er is een indeling in onderwerpen en rubrieken. Je kan ook zoeken op trefwoorden. De websites zijn te vinden op:

<https://iplo.nl/> Bijna identiek is: <https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/>

OMGEVINGSVISIES

Welke gemeenten hebben al een omgevingsvisie? Kijk op:

www.mijnomgevingsvisie.nl

De nationale omgevingsvisie (NOVI) is te vinden op:

<https://denationaleomgevingsvisie.nl/publicaties/novi-stukken+publicaties/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1760380>

De omgevingsvisies en de uitwerking in de omgevingsverordeningen van provincies zijn te vinden op

<https://iplo.nl/regelgeving/instrumenten/omgevingsvisie-provincie/de-12-provinciale-omgevingsvisies/>

OMGEVINGSPLAN:

Kijk “hoe gemeenten cultureel erfgoed beter kunnen beschermen, door wettelijke begrippen eenduidig toe te passen (in het omgevingsplan)” op:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2020/01/01/handreiking-begrippenkader-cultureel-erfgoed-onder-de-omgevingswet>

OMGEVING VAN EEN MONUMENT:

Door het Gelders Genootschap ontwikkelde methodiek om de omgeving van het monument te bepalen en een handreiking voor gemeenten om te komen tot beleid voor borging van de kwaliteit van de omgeving van beschermde monumenten, te vinden op:

<https://www.geldersgenootschap.nl/projecten/werkschriften-omgeving-van-het-monument.aspx>

OMGAAN MET DE OMGEVINGSWET

Handreiking voor historische verenigingen

INHOUD

1. Het negenpuntenplan Omgevingswet voor historische verenigingen	4
2. De intenties van de Omgevingswet en de noodzaak voor historische verenigingen de werkwijze daarop aan te passen	5
3. Inhoudelijke doelen van de overheid en het bredere perspectief van wat er gaat veranderen	7
<i>Wat de wet beoogt</i>	7
<i>Doelen van de Omgevingswet</i>	7
<i>Wat is erfgoed?</i>	9
4. De nieuwe instrumenten van de wet	10
5. De gemeentelijke omgevingsvisie	10
<i>Wat is omgevingskwaliteit?</i>	11
<i>Omgevingskwaliteit in de omgevingsvisie van Zwolle</i>	11
6. Het gemeentelijke omgevingsplan	12
<i>Instructieregel 'Omgeving van een monument'</i>	13
<i>Jurisprudentie</i>	13
7. Programma's binnen de Omgevingswet	14
<i>Weet wanneer wat speelt</i>	14
8. Randvoorwaarden voor gemeentelijke omgevingsbeleid	15
9. Participatie	16
<i>Een eigen erfgoedinzang</i>	16
<i>Een Vestingvisie voor Wageningen</i>	17
10. Samenwerken	18
<i>Het Erfgoedplatform Bergen</i>	18
<i>Samenwerken met de gemeente</i>	18
11. Draagvlak	19
12. Verder zoeken in websites	20